

LIETUVOJE BUS PRADĖTI NAUDOTI NAUJAUSI METODAI PAUKŠČIAMS STEBĖTI

Julius MORKŪNAS

Kovo mėnesį teko apsilankyti Jungtinėse Amerikos Valstijose, Merilendo valstijoje, įsikūrusiame Patuxent laukinių gyvūnų tyrimo centre. Kelionės tikslas buvo išmokyti taikyti palydovinių siūstuvų metodologiją jūrinėms antims. Išvyka buvo planuota ir parengta pagal naujai pradėtą LIFE+ projektą DENIFLIT, kurio tikslas yra jūrinių buveinių ir rūšių inventorizacija Natura 2000 tinklo plėtrai Lietuvos ekonominėje zonoje Baltijos jūroje.

Jungtinių Valstijų Geologijos tarnybos Patuxent laukinių gyvūnų tyrimo centras – tai vienas seniausių mokslinių tyrimo centrų JAV. Jame yra įsikūręs JAV ir Kanados paukščių žiedavimo centras. Centre atliekami įvairiausi gamtos tyrimai nuo sliekų gausumo studijos iki palydovinių paukščių žymėjimo.

Vienas iš uždavinių – išsiaiškinti ir įkurti saugomas teritorijas žiemojančioms jūrinėms antims. Tačiau tam reikia išsiaiškinti, kur antys būna žiemos metu, kur jos nakvoja, kur maitinasi. Į šiuos klausimus galima atsakyti pasitelkiant moderniausias laukinės gyvūnijos stebėjimo metodus – palydovines sistemas.

Toks skaitmeninis jūrinių ančių stebėjimo būdas dar tik žengia pirmuosius žingsnius Europoje ir Lietuva bus viena iš nedaugelio šalių, pradėjusių rinkti itin tikslus duomenis apie šių paukščių judėjimą ir migraciją. Jungtinėse Amerikos Valstijose jis pradėtas taikyti jau nuo 1991 m. Europos valstybėse šis būdas taip pat yra taikomas, pvz., Norvegijoje palydoviniais siūstuvais jau buvo suženklintos sibirinės gagos, Danijoje – paprastosios gagos, Olandijoje – mažosios gul-

Antys gaudomos voratinklinėmis gaudyklėmis. Privilegijimui naudojami ančių muliažai, © Julius Morkūnas

bės, Vokietijoje – baltieji gandrai, dar keliose Europos šalyse – kiti įvairių rūšių paukščiai.

Tradiciskai paukščių stebėsenai naudojamo žiedavimo sėkmė priklauso nuo to, kur paukštis būna matomas. Vadinasi, daugiausia apie paukščio žiemojimo, perėjimo, apsistojimo migracijos metu vietas galima sužinoti ten, kur bus perskaitytas paukščio žiedas. O kur bus perskaityti jūrinių ančių žiedai? Juk jos visą žiemą praleidžia jūroje, o perėti skrenda į tolimus šiaurės kraštus. Tam į pagalbą ir pasitelkiamas nuoseklus ir pastovus duomenų gavimo metodas – palydovinis siūstuvai. Rinkdamas palydovinio siūstuvo perduotus duomenis palydovas fiksuoja ne tik kaip paukštis juda, bet ir tai, kiek laiko praleidžia ore, į kokį gylį neria maitintis ir net jo kūno temperatūrą. Šis metodas padeda surinkti duomenis apie jūrinių paukščių buvimo vietas naktį arba audringu metu, kai kiti būdai negali padėti. Surinktus duomenis, pvz., užfiksuotas paukščio buvimo koordinatas, siūstuvai perduoda į palydovą, kuris akimirksniu duomenis persiunčia į žemėje esančius informacijos apdorojimo centrus. Taip kompiuterio ekrane galime matyti paukščio judėjimą realiu laiku.

Juliaus Morkūno rankose paženklinta baltakaktė nuodėgulė (Melanitta perspicillata)

Lietuvoje 2011–2012 m. žiemomis planuojama suženklinti 20 nuodėgulių ir 20 juodųjų ančių. Itin svarbu išsiaiškinti tikslias jų maitinimosi ir nakvynės vietas bei nustatyti, kur ir kada būna didžiausios sankaupos. Šių gausiai Lietuvos pajūryje žiemojančių ančių apsauga yra svarbi visai rūšies populiacijai. Paukščių sugavimas – viena sudėtingiausių darbo dalių, kuriai būtina patyrusi įgula, reikiama technika, palankios oro sąlygos. Paukščiai bus gaudomi keliais būdais atviroje jūroje. Sugavus paukščius, apie 30 g sverian-

čio siųstuvo įtaisymas trunka apie valandą: būtina gerai pritvirtinti, kad paukštis jo nepažeistų. Po siųstuvo pritaisymo paukščiai greitai nuvežami ir paleidžiami atgal į tas pačias vietas jūroje, iš kur ir buvo pagauti. Tada siųstuvai pradeda siųsti duomenis į palydovą kas keliolika valandų.

Nors itin patrauklūs dėl fiksuojamų duomenų tikslumo, satelitiniai metodai jūrinių paukščių tyrimams dėl didelių ekonominių sąnaudų pasitelkiami tik kaip pagalbiniai ančių sankaupų stebėjimams iš laivų.

LIETUVOJE KAKLINIAIS ŽIEDAIS PRADĖTOS ŽENKLINTI PILKOSIOS ŽĄSYS

Ričardas PATAPAVIČIUS

2011 m. gegužės 20 d. Kintų žuvininkystės tvenkiniuose (Šilutės r.) kakliniais žiedais (suprantama, ir standartiniais metaliniais žiedais) buvo paženklintos keturios pilkosios žąsys (*Anser anser*). Tai pirmieji kakliniais žiedais Lietuvoje paženklinti šios rūšies paukščiai. Juos patrankine gaudykle sugavo Valentinas Pabrinkis.

Lietuvoje žieduojamų pilkųjų žąsų kakliniai žiedai yra balti su juodu įrašu (beje, tai pats geriausias spalvų derinys žiedų įrašams perskaityti iš didelio atstumo), kuris žiede įrašytas du kartus. Visų šių žiedų įrašą sudaro trys simboliai. Vienas simbolis (raidė „A“) įrašytas horizontaliai (kai paukštis tupi galvą iškelęs į viršų), o du simboliai (du skaitmenys nuo 00 iki 99) – vertikaliai.

Labai svarbu teisingai perskaityti tokių kaklinių žiedų įrašus. Dažniausiai klystama perskaitant vertikaliai įrašytus simbolius. Būtina įsiminti, kad žiede vertikaliai įrašyti du simboliai (šiuose pilkųjų žąsų žieduose – skaitmenys) **visada skaitomi nuo galvos link krūtinės**. Net ir tais atvejais, kai žąsis klapą yra ištiesusi daugiau mažiau horizontaliai ir kai stebėtojas mato paukščio kaklo **dešinį šoną**, žiedo įrašas vis tiek turi būti skaitomas nuo galvos link krūtinės, nors atrodo, kad skaitoma iš dešinės į kairę, t. y. neva neteisingai. Be to, visada reikia nepamiršti, kad stebėtoju žiūrint į paukščio kaklo **dešinį šoną**

Keturios pirmosios Lietuvoje kakliniais žiedais sužieduotos pilkosios žąsys. Kintų žuvininkystės tvenkiniai, Šilutės r., 2011-05-20 © Julius Morkūnas

dviejų simbolių įrašas matomas apverstas „aukštyn kojomis“.

Tikimasi, kad pavyks sugauti, nors tai tikrai nėra lengva, ir kakliniais žiedais paženklinti daugiau šių paukščių. Ypač vertinga būtų taip paženklinti Lietuvoje išperėtus dar neskraidančius jauniklius (kakliniais žiedais galima žieduoti tik jau gero-kai užtelėjusius jauniklius ir suaugusius paukščius). Todėl, jei kam nors būtų žinomos vietos, kuriose reguliariai maitinasi pilkosios žąsys su jaunikliais, prašome pranešti Paukščių žiedavimo centrui.

Lietuvoje pilkųjų žąsų gausėja, bet apie jas žinoma nedaug. Kada išskrenda čia perėję ir išaugę paukščiai, kokiais maršrutais traukia į žiemovietes, kur apsisotja ilgiam poilsiui migracijos maršrute, į kur ir kada pasitraukia perėjimo laikotarpyje Lietuvoje aptinkamų pilkųjų žąsų sankaupų paukščiai? Į šiuos

Tokiais kakliniais žiedais ženklintamos pilkosios žąsys Lietuvoje (žiedas kiek praplėstas, kad matytųsi visas jo kodas)

ir į daugybę kitų klausimų atsakymų nėra. Tai išsiaiškinti galima pagal kakliniais žiedais Lietuvoje žieduotų šių rūšių paukščių stebėjimo duomenų analizę. To ir siekiama jų žiedavimu kakliniais žiedais.

Apie perskaitytus kakliniais žiedais paženklintų žąsų kodus (nurodant ne tik žiedo spalvą ir jo kodą, bet ir stebėjimo datą, vietą, paukščių skaičių) prašome pranešti Paukščių žiedavimo centrui el. paštu zcentras@takas.lt arba telefonu (37) 205870. Ta pačia proga primename, kad tuo pačiu adresu galima pranešti apie Lietuvoje aptiktus **bet kokius, bet kokiais žiedais** (ir Lietuvos, ir užsienio valstybių) žieduotus paukščius.